

СКОПСКИ ИСАКОВИЋИ И ПАША-ЈИГИТ БЕГ.

У *Enzyklopädie des Islams* (IV Band, стр. 950 и 951) написао је професор берлинског универзитета г. Ф. Бабингер чланак о „Turakhân“ бегу, једном од угледних турских војвода и господара Тесалије у 15 веку.

Тек од скоро се утврдило порекло овог знаменитог османлијског војсковође. Епаминонда Фармакидис је објавио и дао грчки превод једне његове вакуфије (*Η Δάρσις*, Војо, 1926, стр. 280—287), у којој стоји да је гази Турхан бег био син покојног Паша-Јигит бега (τῷ μαχαρίτου πασῶν Γηγύτ βέη).

О Паша-Јигит бегу зна се да је био један од војсковођа турских, који се заједно са Евренос бегом налазио у претходници Муратове војске, када је у лето 1389 пала на Косово, затим да је био један од освајача Скопља (*fatih-i-Üsküb*, 6-I-1392) и први његов санџак бег и крајишки војвода¹.

Паша-Јигит бега је у власти наследио Исхак бег, отац Иса бегов, родоначелник једне не мање моћне и угледне породице из Скопља, која је, догод је трајала, била непомирљиви душманин српски. Исхак бег и његов син Иса бег активно су учествовали и врло много допринели да се униште: стара српска деспотовина Ђурђа Бранковића, босанска краљевина и Херцеговина Косача.

О пореклу овог Исхак бега владала је у историји и турској и европској највећа збрка, али се мишљења у главном своде на две хипотезе. По једнима је он био азијатског порекла, а по другима српског.

У записнику већа умољених 1452 год., кад су се Дубровчани надали да ће Иса бег посетити Дубровник, забележено је његово пуно име са именом очевим и звањем: *Isa bech Isachovich crainich*.

Ову последњу реч је г. Трухелка погрешно прочитао и разумео, па мислећи да је то његово презиме, прозвао га *Кранушић* или *Хранушић*².

У Трухелкиној расправи објављено је и једно писмо војводе Есе—Иса бега, нађено у Дубровачком архиву, писано ћирилицом на српском језику. На маргини тога писма додата је истом руком ова напомена:

„Такогѣр ако би гдѣ кто хотѣо мѣ жавъ зчинитѣ, али би бивъ сазга брат(а) ми хѣрѣцага, али синовѣца ми ководе Петра, да мѣ (дубровчанину Франку) не кољѣни нѣдѣно зло зчинит, кто не сѣпретив мене Есе бегъ“³.

Садржина ове напомене и оно погрешно прочитано место из записника дубровачког већа завело је Ђ. Трухелку на мисао да је ова породица словенског порекла; а кад је с тим по свом мишљењу био начисто, он се побринуо да пронађе и тога измишљеног Храна.

Dr. Ljudevit pl. Thollóczy, бивши ц. и к. цивилни гувернер у Србији за време окупације, у својој *Povjesti Jajca* (1450—1527), на стр. 31, каже за Исхак бега, оца Иса-бегова: „Vjerojatno, da је он unuk Vuka Kosače, da је

¹ О Паша-Јигит бегу писао сам опширније у расправи: *Турски сјоменици у Скопљу. Гласник Скопског научног друштва* I, 136—140.

² *Гласник Земаљског музеја*, 1911, св. 3, стр. 327, 332.

³ *Ibidem.*, св. 1 и 2, стр. 12.

тај Izak beg Vukas“. То Талоцијево мишљење дало је повода Ћ. Трухелки, у намери да исправи Талоцијеву погрешку, да направи другу. Он је наине претпостављајући да је онај Талоцијев „Isak“ бег, турски Исхак бег, био „безувјетно хришћанског порекла“ и да му оно презиме *Хранушић* потиче од *Храна*, *Хрануша*, који је можда био идентичан са великим војводом босанским, сином Вука Косаче⁴.

Међутим, против ове тезе о словенском и српском пореклу Исхак бега и његових пстомака говоре ове чињенице:

У упуству, датом 2 маја 1429 Николи Ђорђићу и Ђону Лампредићу — Цријевићу, који су послати били Радосаву Павловићу, између осталог каже се: „... acio che con questo homo, il quale è alli suo et nostri confin⁵, avessimo qualche bona amista, come avessimo con suo padre Pasaito...“⁶.

Над главним улазом у Алаца џамију у Скопљу, задужбини овог Исхак бега, нашао сам натпис, написан плавом бојом, врло испреплетеним словима на арапском језику, који сам објавио у поменутој својој расправи на страни 143. Тај важан натпис за порекло ове породице у преводу гласи:

„Свети имарет сазида се у дане султана Мурата, сина Мехмеда хана. Сазиждитељ му је Исхак бег, син Паша Јигит бега. Лета 842“ (1438/9).

У историји Оруча сина Адилова⁷, на стр. 97, говорећи како се Бајазит на Косову, „пошто је погубио Лазара и његова сина који су у боју заробљени“, вратио у Једрене, има ова напомена: „Паша Јигит, Исхак бегов господин (efendisî), заузео Видин“.

Кад сам горњи натпис први пут објавио, нисам много веровао у његову аутентичност. На првом месту он није урезан у камен. Имао сам утисак да није стар и да га је неко онде написао много после постанка ове џамије; ма да ми је и онда јасно било да се о његовој садржини мора водити рачуна, јер је написан крупним калиграфским словима на јавном месту, изложен очима бројних посетилаца једне од најстаријих исламских богомоља у Скопљу.

Ф. Бабингер, у поменутом чланку о „Tug̃akhân“ бегу, нимало не двоумећи, само на основу оног од мене објављеног натписа тврди да је други скопски санџак бег, Исхак бег, рођени брат тесалског санџак бега, Турхан-бега.

Сада се и мени чини да је ова претпоставка тачна. Али ипак мислим да је професор Бабингер био дужан да узме у обзир и онај додатак на маргини у писму војводе Иса бега, кад тврди да су Исхак бег из Скопља и Турхан бег из Ларисе браћа. Нарочито се мора узети у обзир да ни Исхак бег нити ико од његових потомака никада и ни у једној прилици, нама познатој, нису споменули сродство са Паша Јигит бегом, а ја сам у поменутој својој расправи објавио 6 вакуфија разних задужбина породице Исхаковића.

У тим вакуфијама има пуно свакојакних података из приватног живота чланова ове породице, али нема ни речи о њиховом сродству са освајачем Скопља и његовим првим санџак бегом. У вакуфији Исхак беговој, која је кроз судски протокол проведена 848(1444), помиње се напр. вакуф Паша Јигит бега⁸, али се име овог великог турског војсковође помиње као име најобичнијег суседа. Исто тако и Иса бег је увакуфио 874(1469), год. своја три дућана близу месџида пок. Паша Јигит бега⁹.

У челу Иса бегових писама писаних на српском језику и ћирилицом стоји арапски напасано: Иса, син Исхак бегов (*Иса, бин Исхак бег*); на каменој плочи узиданој над главним улазом његове џамије у Скопљу пише:

⁴ Гласн Зем музеја, XXIX, 1917, стр. 213, у чланку: „Isa beg, brat hercega Stefana“. Тамо види и његову родословну таблицу куће Косача

⁵ Јорга у напомени уз ово место каже „Isak“. Исп. Ћ. Трухелка, поменута расправа Глас. Зем музеја, год. 1911, св. 3, стр. 328.

⁶ N. Jorga, Notes et extraits pour servir à l'histoire des croisades au XVe siècle, Paris, 1899, II, стр. 251.

⁷ Franz Babinger, *Tevarih-i-ol Osman*, Hanover, 1925.

⁸ Гласник Скопског научног друштва I, 154.

⁹ Опет тамо.

Иса бег, син хаџи Исак бегов (*Иса бег, бин ел хаџи Исхак бег*). Исто тако на мраморној плочи узиданој у зид џамије Исхак бегове у Скопљу урезан је натпис у коме се помиње Хасан бег, син Иса бега, сина Исхак бегова (*Хасан бег, бин Иса бег, бин Исхак бег*). То исто видимо и у натписима на неколико надгробних белега, чланова ове породице, који се на крају овог чланка саопштавају.

Само се собом намеће питање зашто би ови људи прећуткивали име свога тако угледног и благородног родитеља и претка, једног тако моћног војсковође турског, као што је био Паша Јигит бег? То се сасвим противи оријенталском обичају, нарочито арапском, који су брижљиво бележили имена својих предака до најдаље прошлости. Дервиш Ахмет, писац познате турске хронике напр. овако бележи своје порекло: „*Ја, који сам убоги дервиш Ахмет Ашики, син шеиха Јахје, сина шеиха Сулејмана, сина Бали сулџана Ашика*“¹⁰.

Из тога и још пуно других ситнијих разлога ја сам у своје време посумњао у аутентичност и тачност оног натписа са главног улаза у Алаџа џамији, на који се искључиво ослања тврђење Ф. Бабингера да је Исхак бег, скопски санџак бег и крајишник западних страна, брат Турхан бега, а син Паша Јигит бега. Та тврђења ваља да имају и других доказа. Само наведени натпис није довољан. Исто тако ко хоће да утврди азијатско порекло скопских Исаковића, мора разложима доказати да оно место у поменутом писму Иса бегову, где он херцега зове братом, а војводу Петра синовцем, ваља друкчије схватити, а не онако како сам га ја, буквално, схватио.

У чланку Ф. Бабингера о „Туракхан“ бегу изнесено је нешто података из грчких писаца: Францеса, Дуке, Халкокондиле; а од турских извора употребио је само *Altosm. anoputen Chroniken*. Међутим о Туракхан бегу и његовом сину, Омер бегу има врло важних података и у других турских историчара. Ја ћу овде изнети само неке податке о њима, које сам могао прикупити из турских извора.

У хроници поменутог дервиша Ахмеда Ашик паша заде Турхан бег и његов син Омер бег помињу се на више места. — Једно је нарочито важно и за нашу историју. — Саопштавам их редом како тамо стоји:

На стр. 128, у глави која има питање: „Које место је било капија Морејског вилајета“, дервиш Ахмед одговара: „Капија му је „ђерам“¹¹ и тврђава код њега“. А за тим:

— „Како је гази султан Мурат тај бедем заузео?

— „Једнога дана султан Мурат рече: „Доведите ми Турхан бега“. — „Кажите мени, упита га султан, какав је тај град на „ђерму“, који је улаз од вилајета Морејског?“. На то му питање одговори Турхан бег: „Тај град „герме хисар“, необичан је град. Бедем му је повучен од мора до мора и та два мора окружавају ту земљу са свију страна, тако да је тај вилајет дошао као каква капија за улаз са стране сухе земље. На тој страни су подигнута јака утврђења на пет места, а снабдели су их свима потребама преко мере“.

На то му султан рече: „Добро, сада хајде нека се приступи спремању“.

„И тако је припремљено што год је било потребно. Турхан бега послаше напред, јер је он био војвода на тој крајини. Чим је стигао Турхан бег, за њим стиже и султан. Кад тамо, имао је шта и да види: пет утврђења на једном месту која се узајамно помажу. Султан тада одреди војску за свих пет тврђава. И тако падоше на утврђења пет одреда. Наперише топове. Донесоше бакар за ове топове. Разместише војску, санџак до санџака. Сва је војска

¹⁰ Ашик паша заде Тарихи, Истамбул, 1332, стр. 1. — Мој превод у *Браслау* XXVI, 52.

¹¹ Тур. *герме*, мисли се на бедем, подигнут на некадашњој коринтској земљоузини, који је бранио улаз у Пелопонез.

имала бакар. Излише топове и распоредише их. Заметну се бој, који није престајао ни дању ни ноћу. Они беху море пресекли, направили ров. Тај шанац затрпаше. Пресушише му воду. Објави се (војсци) дозвола за пљачку. Кад се издаде заповест: „Ха, јуриш!“, газије навалише на утврђења и неверник је био побеђен. Послаше акинџије у пљачку. Отуд дотераше небројено робље, тако да се продавала лепа девојка робиња за сто аспри. Упљачкано је много златних и сребрних служавника и тепсија. Укратко тако је освојена први пут Мореја. Ово се освојење догодило 842 године¹².

На страни 131 поменуте хронике Ашик паша Заде говори се о битци на Златици у којој је такођер учествовао исти Турхан бег. — Ту пише:

„Глава која говори о томе како је Влк Оглија¹³, изгубивши из шака српске земље¹⁴, пао пред Јанка, и на који је начин он довео угарску војску у теснац(дербенд) Злади“¹⁵.

„Када је Влк Оглији испало из руку Смедерево, сви неверници(ѓафир) осетише бол у срцу. Влк Оглија оде и привеза се за скут Угрима. С друге опет стране стиже посланик Караман Оглијин и рече: „Ти отуда нападни, а ја ћу одовуд. Твоја нека буде Румелија. Исто тако Влк Оглији повратићемо његове земље“. И тако свеколика војска угарског краља пође под командом Јанка и Влк Оглије. Дођоше и продреше у исламске земље. Чак у теснацу Излади се зауставише. Влк Оглија дукатима(флори) поткупи румелиске бегове. Учинише да се султан не бије са неверницима. Неверник је у теснацу остао неколико дана, па изненада, једне ноћи, диже се и оде. Касум паша био је беглер бег. Он пође за њима. Међутим неверник је имао заседе. Не надајући се томе (Турци), неверник ухвати брата Халил пашиног, који је био санѓак бег од Боли“.

„И тако су Влк Оглији вратили његову земљу. Двојицу синова Влк Оглијиних, који су били у Токату, ослепише¹⁶, па их оцу послаше. Од Угрина откупише брата Халил пашиног. После тога султан Мурат газија дође у Једрене и рече Халил паши: „Хоћу на престо да доведем свога сина и да га учиним царем. Ја сам много ратовао, много победа односио. Сад хоћу за живота да видим свога сина, како ће да влада, какав ће султан да буде“.

„И тако доведе свога сина из Магнезије. То је султан Мехмед. Доведе га на престо“.

„Турхан-бега ухвати и посла у Токат на Бедеви Чардак¹⁷, зато што је он поглавито био узрок што су неверници ратовали, и зато што се говорило да је Турхан бег одличан пријатељ са Влк Оглијом¹⁸“.

Много отвореније се говори о издаји Турхан беговој у битци на Златици у напред наведеној историји Оруча, сина Адилова, на стр. 54: „Турахан се договори са акинџијама. Овај (Ђурађ Смедеревац) вам је један крајишки неверник(ѓафир). Ако и њих растерате, после тога сваки од вас нека иде да оре своју земљу“. Наговоривши тако акинџије, нити акинџије нити тимарници не примише битку. Остаде сам Касим паша да бије битку“.

„Султан Мурат добровољно је уступио престо своме сину. Сам се пак повуче у Магнезију, а Халил пашу одреди за везира код свога сина. Преосвећеног(мевлана) Хусрева поставише за кадиаскера. Султан Мурат је сину престо уступио године 844¹⁹“.

Код Ашик паша заде, на страни 133 има помена и о томе како се Турхан бег ослободио тамнице:

¹² 1438.

¹³ Ђурађ Бранковић, син Вуков

¹⁴ Лас вилајет.

¹⁵ Написано: Излади.

¹⁶ „Превукли им гвозђе преко очију“.

¹⁷ Чувена тур. тамница код То ата

¹⁸ Чудна подела симпатија код ова два „брата“. Исхак бег био је Ђурђев заклето непријатељ, а „његов брат“ послат је у заточење због тога што је био пријатељ деспота Ђурђа!

¹⁹ 1440.

„Глава која говори о томе шта је било после тога, пошто је султан Мурат довео свога сина на престо, а сам се повукао у Магнезију“.

„Пошто султан Мурат оде у Магнезију, син му ступи у Једрену на царски престо. Караман Оглија се обрадова. Обрадовао се и Влк Оглија. Караман Оглија посла посланика Угрину с поруком: „Што стојиш! Овај Османовић је полудео. Уступио је свој престо једном младићу, а сам се повукао, па се проводи у друштву са певачицама у својим перивојима. Једе, пије и весели се, а од земље је дигао руке. Сад је zgodна прилика за вас а и за нас. Ваља поћи што пре“.

„С друге стране и Влк Оглија поче слично ономе (Караман Оглији) да подбада и дражи краља и Јанка говорећи: „Што чекате? Кад ћете ви улучити zgodнију прилику да нападнете Турчина?“ Овај краљ био је син онога краља што беше дошао у Голубац (Гјуверџинлик). На чело им се стави Јанко. Прођоше преко Београда, па се упутише право на Варну. Султану Мурату грађани и народ рекоше: „Господару шта чекаш? земља пропада. Муслимани су поражени“.

„И султан Мурат крену и дође у Галипоље. Кад тамо, неверници својим лађама затворили галипољски мореуз. Одатле отиде право у Коџа Или, дође у Акче Хисар. Халил паша дође из Румелије. Распоредише топове испред тврђаве. Султан туда пређе. Сакупи велику војску и препоручи се Господу.

„Побише се на планини варнанској. Била се љута битка. Погибе анадолски беглер бег. Уз то још побеже румелиска војска. Повуче се на равницу. Султан остаде сам са својим штабом и гардом²⁰. И царска се војска прибра на једно место. Краљ примети да уз турског господара не беше остало људи. „Ја ћу, рече он, њега жива да ухватим“. Људи је било свуд унаоколо. Он навали, а јаничари му направише пут. Упаде краљ у средину. Раздражише му коња. Коџа Хизир му отсече главу и натаче је на копље. Кад газије видеше да је невернички господар преминуо, халакнуше: „Алаху егбер!“ И разбише непријатеља. Бећаре(азап) им похваташе. После тога се неверник опет прикупи на једно место. Навалише и на њих, и разбише их. Муслимани се обрадоваше“.

„Командант азапа тад затражи у султана Турхан-бега. Наредише да се пусти из Токатске тамнице. Султан га помилова²¹“.

„Суседни владаоци послаше изасланства. Из неверничких држава дођоше посланици са даровима. Мисирском султану послаше команданта азапа. Са њим послаше и 24 угледна неверника“.

„Пошто разби невернике, султан Мурат дође у Једрене и поново заседе на престо, а свога сина посла на његово пређашње место. Сам пак остаде у Једрену. Ова се победа догодила године 847²²“.

То је забележио дервиш Ахмет о Турхан бегу. У битци на Златици био је са својим крајишницима и Исхак бег. За дивно је чудо што дервиш Ахмед, говорећи о прогонству и ослобођењу Турхан бегову, нигде не спомену његово сродство са скопским санџак бегом, Исхак бегом, у толико пре што му је овај био пријатељ, с њим се дервиш Ахмед године 841(1437) вратио са хаџилука, допратио га до Скопља, код њега био код куће у гостима и са њим ишао у бојеве и пљачку.

У *Tevarih-i-al Osman* од Оруча сина Адилова на стр. 43 и 113 забележено је да је Турхан бег био на страни Дузме Мустафе заједно са осталим румелиским беговима, па је прешао на страну Мурата II у битци на реци Улубат на позив Михал Оглије, који је тад стигао из Токата, где је био у заточењу.

²⁰ Тур: *кају халки*.

²¹ У поменутом чланку Ф. Бабингера о „Туракан бегу“ каже се: да се ништа не зна о њему за десет последњих година, од 1443—1453. Према томе ови подаци узети из хронике дервиша Ахмеда у неколико допуњују његову биографију.

²² 1444.

На стр. 118 исте историје помиње се Турахан бег поред Исхак бега, као краишки војвода при нападу са акинџијама на Голубац и приликом прелаза турских пљачкашких чета у угарске земље год. 828(1415).

Опет тамо на стр. 50 и 115 налазимо податак да су Турхан бег, краишки војвода са краишким војводама Исхак бегом и Али бегом Евреносовићем под командом беглер бега Синан бега год. 836(1433) напали на албанске земље Ивана Кастриоте и да су том приликом поред великог плена коначно освојили Јањину и Канину.

У историји султана Мехмеда II од Дурсун бега има опис једног турског похода против Влашке у лето 867(1463) године под командом Махмут паше. У једном судару турске војске са војском влашког војводе, син Турхан бегов, Омер бег, био је на десном крилу а поред њега су били још: Ахмет Али бег Огли, Али бег Михал Огли и Бали бег Малкоч Огли и још многи други онда гласовити бегови. На левом крилу су у том боју били: Насух бег, „господар арнаутске земље“, јањински бег Умур бег, Долу Огли, Скендер бег Михал Огли.

Лоше је среће био Омер бег Турхан бегов у једноме сукобу турске војске са војском Узун Хасана на Еуфрату(Ферат). Ашик паша заде у својој хроници на страни 178—179 записао је о томе ово што следује:

„Кад је султан Мехмед пошао противу Узун Хасана, овај је непрестано измицао испред њега и непрекидно је избегавао сукоб са турском војском. Тад паде султан под Кара Хисар, а за Узун Хасаном посла у потеру отуд Ерзинџана Махмут пашу и Мурат пашу, румелиског беглер бега. Пре тога беше послат са акинџијама Али бега Михал Оглија. Тек кад су дошли испод стрмог брда(јуре) Терхан, угледаше трагове Узун Хасанове војске. Махмут паша је био противан да се прелази река Еуфрат, камо беше Узун Хасан утекао. Међутим Мурат пређе реку, али наиђе на заседу и ту се Мурат изгуби без трага, а у ропство падоше: Омер бег син Турхан бегов, Ахмет паша Фенари Огли. Ту је ропства допало много угледних турских субаша. Субаше отераше у Бајбурд, а ову тројицу бегова одведоше Узуну Хасану. То је било године 878²³“.

Да освети овај пораз пође против Узун Хасана сам султан Мехмед са великом војском и после дугог гоњења, сустиже Узун Хасанову војску и разби је до ноге. Захваљујући овој победи Омер бег син Турахан бегов ослободи се ропства Узун Хасанова (Оруч, историја Османове династије, стр. 128).

У битци која је бијена 894 године негде код Адане и Тарсоса, између турске и египатске војске, на турској страни су били: *Омер бег син Турхан бегов*, Јахја паша и Гједик Ери Огли. Ту је победила турска војска, а египатска је побегла, а Турци је нису гонили, јер, како дервиш Ахмет каже у поменутој хроници, на страни 237: „Османлије нису имале адет да гоне оне који беже“.

И код Евлије Челебије помињу се *Турхан бег* и његов син *Омер бег*. У VIII књизи својих путописа, на страни 189, описујући места по „Романији“ и говорећи о Аласоњи он вели: „Освојио ју је султан Мехмед II заједно са костурским језером. После је поново заузеше неверници, Грци и Бугари. После тога град Серфице и овај град Аласоњу поново је освојио лично султан Бајазит Вели²⁴ успут идући у рат против Мореје. Да се не би поново неверници дочепали ових градова, он им делимице поруши тврђаве, а власт над вароши поклони *Дурхан бегу*, који се највише истакао и потрудио око њеног заузимања“.

Код описа „Трнова, села сличног великој вароши“, опет тамо, на стр. 192 каже: да се то место налази у подножју Олимпа, да броји 3500 кућа

²³ 1473.

²⁴ Бајазит II.

ћерамидом покривених, да има једну малу џамију, један хамам и једну капелу (месцид), једанаест великих и малих ханова и 1060 дућана. „Цело то насеље, вели Евлија, вакуф је *Гази Дурхан бега*“.

И, најпосле, код описа „старог трговачког места Јени Шехера“ (Лариса), вели да ју је освојио 848²⁵ године Мурат II. После су је хришћани поново заузели. „*Гази Турхан бег* повратио ју је за владе Мехмеда II. Град у Лариси био је онде, где је сада (кад је Евлија тамо био) безистен. Порушио га је *гази Турхан бег*. Капије и градског платна нема“.

Професор Ф. Бабингер овог знаменитог турског крајишког војводу, савременика нашег Ђурђа Бранковића пише по грчким писцима и по рукопису Оруча сина Адилова у облику „*Turakhân*“²⁶.

Међутим, њега су Турци свакојако и у XV веку звали *Турхан* или *Дурхан*, као што и Евлија у XVII веку ово име пише два пута *Дурхан*, а два пута *Турхан*. У историји Дурсун бега то је име написано *Турхан*, али без вокала после Т, како је то име написано и у хроници дервиша Ахмеда Ашик паша заде.

Кад смо код расправљања ових питања, саопштићу овде и следеће турске надгробне натписе, које сам, бавећи се летос у Скопљу, пронашао на гробљу код Иса бегове џамије.

1. Иза Иса бегове џамије, према њеном јужном прозору, на надгробном белегу од мермера стоји овај натпис:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ أُنْقِلْ الْمَرْحُومَ الْمُغْفُورَ الثَّمِيدَ سَمِيدَ بَالِي بَكْ
بْنِ مُحَمَّدٍ بَكْ بْنِ عَيْسَى بَكْ بْنِ حَاجِي أَسْحَقَ بَكْ فِي أَوَاخِرِ جَزَائِرِ الْآخِرِ سَنَةِ تِسْمِ وَتِسْمَةِ

У преводу овај натпис гласи:

„Почињем именом многомилостивог Бога. Има Бога. Осим њега другог Бога нема. Мухамед је божји пророк. Са овога света оде покојни, изгибши (шехид), господин Бали бег, син Мехмеда бега, сина Иса бегова, сина хаџи Исхак бегова. Концем месеца џемаз-ул-ахара, године 909“²⁷.

2. Иза ове исте џамије, испред прозора, десно од михраба, стоји пободен мермерни надгробни споменик осмоуглог облика. На врху је велики турбан украшен цветовима. На осам страна је урезан следећи натпис у стиховима, на арапском језику:

الْتَمَتْ أَنْوَارُ شَمْسٍ وَجَدَهُ اسْحَاقُ بَكُ الْمَذْكُورُ فِي سَنَةِ تِسْمِينَ وَتِسْمَاهُ مِنْ هِجْرَةِ النَّبِيِّ الْمُشْكُورِ
وَأُخْتُفَتْ ضَوْؤُ . . . (једна се реч није могла прочитати) حَضَرَ جَلِي الْمَغْفُورِ فِي السَّنَةِ
ارْبَعِينَ وَتِسْمَاهُ مِنْ هِجْرَةِ الْمَزْبُورِ قَدْ أُنْقِلَ حَضَرْتُ الْجَلِي الْمَرْحُومَ حَسَنَ بَكُ (بْنِ) الْأَمِيرِ الْكَبِيرِ عَيْسَى بَكُ
الْغَازِي اسْحَاقُ بَكُ الْحَاجِي نَوْرُ اللَّهِ قَبُورِهِمْ وَقُدْسُ اللَّهِ أَرْوَاحِهِمْ فِي سَنَةِ عَشْرِينَ مِنْ شَمْسٍ وَأَوَاخِرِ
رَبِيعِ الْأَوَّلِ أَرْبَعِينَ وَتِسْمَاهُ

Овај чудни натпис у преводу гласи:

990²⁸ хиџриске године мистична светлост Исхак бегова сину. 940²⁹ хиџриске године утули се светлост Хизир Челебије.

Покојни, свети Челебија, Хасан бег, (син) великог војводе Иса бега, хаџи Исхак бегова, претстави се — Бог нека им гробове обасја и душе посвети! Лета 940, дана 20 месеца реби-ул-евела, задње његове декаде³⁰.

²⁵ 1444.

²⁶ Dr. Franz Babinger, *Tevarih-i-al Osman*, Hanover 1925, стр. 43, 54, 115, 148. — Написано *Turehan beg*.

²⁷ Негде око 21 децембра 1503.

²⁸ 1582.

²⁹ 1533.

³⁰ 10-X-1533.

Натпис на овом надгробном белегу, као што се види, посве је нејасан. Толико нејасан, да се заправо не зна ни коме је подигнут. Ту се поред Исхак бега и сина му Иса бега помињу још некакав Хизир бег и Хасан бег, за кога смо и раније знали да је био један од синова Иса бегових. Како изгледа то је последњи Исхаковић, који је слављен као велики ратник и војвода турски у нашим странама. У поменутој историји Оруча сина Адилова, на стр. 130 и 131³¹ о Хасан бегу, каже се да је, по повратку султана Мехмеда II у Цариград, после његове безуспешне опсаде Скадра, године 883³², ишао да пљачка земље угарске, где је и погинуо:

„Али бег син Михал Оглије, Хасан бег син Иса бегов и Бали бег син Малкоч бега са 15000 акинџија упадоше, преко Влашке у земљу угарску ради харања и пљачкања. Растуривши се тако, неочекивано, наиђоше на спремну мађарску војску. Наоружана и у оклопу војска навали на голе акинџије. Разви се љута битка. Ту многи изгибоше. Ту је погинуо и Хасан бег, син Иса бегов. Војска кад је то видела, била је поражена. Али бег са Бали бегом, сваки се повуче на своју страну, па се вратише на своја места“.

Овај податак из историје још већу забуну уноси у наш горњи надгробни натпис. Нити можемо разумети шта се хтело рећи оним да је *засијала сватлоси Исхак бегова хиџр. 990*, нити се разуме зашто је хиџр. 940 год. *уштрнула сватлоси Хизир бегова*. Што је најгоре, из натписа оваква каква га овде саопштавамо, не види се ни коме је, ни зашто је споменик подигнут! Није ли ово споменик подигнут Хизир бегу, до сад непознатом потомку Исхаковића? Потпуности ради ја сам и овај натпис овде саопштио.

3. На западној страни од Иса бегове џамије, испред њеног одељења за становање(тетуме), — сад књижница вакуфске управе, — на једном гробу, нашао сам четвртаст камени споменик са овим натписом исписаним са све четири стране његове:

قد انتقل المرحوم المفطور المحتاج الى رحمة ربه عبدالغفور بن حضر بك ومحمد ختن بك
هو بن عيسى بك يسر الله له الجنة والرضوان ووضع زوجه هذا الحجر من عند نفسها حسبة لله
وطالبا لمرضاة الله محمد بك ابن بنت عيسى بك طاب الله ثراها وجعل الجنة موارها من غمرة ذي القعدة
سنة اربع واربعين تسعما

Овде имамо још један необичан натпис који у преводу гласи:

„Покојни, милости божје потребни, Абдул Гафур, син Хзр бегов и Мехмед Хатен бег који је син Иса бегов — Бог нека му буде милостив и нека га удостоји раја! Овај камен постави његова супруга по својој иницијативи ради Бога и његове милости. Мехмед бег, син Иса бегове кћери — Бог нека обојици украси гроб и нека им обојици да рајско насеље! У почетку месеца зилкаде 924“³³.

4. У близини овога гроба на једној раскошној гробници налик на старински саркофаг, украшен разним орнаментима, налази се мермерни белег четвртастог облика и на њему овај натпис исписан са све четири стране његове:

فاتحه قد انتقل المرحوم المفطور المحتاج الى رحمة رب الغفور
عبدالغفور غفر الله له
صاحب لواء اسكوب سليمان بك بن
فاتحه وجميع المؤمنين جمعته الواقع في واسط شعبان
فاتحه سنة تسع وستين وتسعما من هجرة النبوية

Тај натпис у преводу гласи:

„Божје милости потребни, покојни, од грехова опроштени, власник (сахиб) скопског округа(лива) Сулејман бег, син Абдул Гафура, пресели се на онај свет — Бог нека прости њега и све правоверне! Ово се догодило у средини месеца шабана, хиџриске године 969“³⁴.

³¹ Fr. Babinger, *Tevarih-i-âl Osman*.

³² 1478.

³³ У почетку месеца априла 1538.

³⁴ Око 21 априла 1562 године.

Гробље у дворишту задужбине Аише Хатун, у текији званој Исмаил Хаки, скоро сасвим је уништено, као што је у опште пропала и цела та муслиманска задужбина. За време мога кратког боравка у Скопљу, у месецу новембру 1931 год., ја сам у том гробљу пронашао три надгробна камена, дубоко у земљу заривена, три члана породице Исаковића и то: гроб госпође Аише, ктитора текије, у којој је живео и радио славни исламски писац 17 века, Исмаил Хаки и гробове два њена брата Мустафе и Ахмета. Надгробни белези су им од месног белог мрамора сасвим скромних димензија. Само онај Аишин има нешто украса на врху: Израђена је доста интересно оновремена женска капа, врста отога налик на тијару. Од чега су помрли ови потомци Иса бега Исаковића, не знамо. Пада у очи да су сва три гроба из исте године. Ја ћу овде натписе са поменутих белега саопштити, дајући поред њихових турских текстова и српски превод:

المرحومه طابشه الحاج محمد ١٠٩٣ سنه

т.ј. Покојна Аиша Хаџи Мухамедова. Године 1093³⁵.

المرحوم مصطفى بن الحاج محمد ١٠٩٣ سنه

т.ј. Покојни Мустафа син Хаџи Мухамедов. Године 1093.

المرحوم احمد بن الحاج محمد ١٠٩٣ سنه

т.ј. Покојни Ахмед син Хаџи Мухамедов. Године 1093.

У генеалогску таблицу куће Исаковића, коју је из поменуте наше расправе у целини пренео Ф. Бабингер у свој чланак о „Туракан бегу“, на основу ових натписа сад се могу додати: једноме од Исиних синова, великом или малом Мехмеду, онај сеид и шехид Бали бег који је без сумње на војсци негде погинуо. У овим се натписима помиње Мехмед Хатен бег, син Иса бегов. Не може се знати је ли то један од досад познатих синова Исиних, или се јавља неки трећи његов син под истим именом, чија је кћи, можда, била жена тога Абдул Гафура, сина Хзр бегова. И Сагир Мухамед је, као што се види из последња три надгробна натписа, био хаџија и поред кћери Аише, сад се види, имао је и два сина Мустафу и Ахмеда. На послетку појављују се и унуци по кћери Мехмед бега, Иса бегова сина. Сулејман бег син Абдул Гафура, санџак бег скопски, вероватно је, по матери, потомак Иса бегових синова.

Гл. Елезовић

RÉSUMÉ.

Dans cet article M. Elésovitch revient de nouveaux sur les origines d' *Ishak beg*, deuxième gouverneur de Skoplié. C' est en quelque sorte une réponse à l' article de M. le docteur Fr. Babinger, professeur à l' Université de Berlin, publié dans l' *Enzyklopädie des Islams* (IV Band, p. 950 – 951).

M. Elésovitch apprécie l' affirmation du prof. Babinger, qui soutient dans l' article précité, qu' *Ishak beg* fût frère de *Turakhân beg*, le gouverneur turc de la Tessalie, et que tous les deux étaient fils de *Pacha Yiguite beg*, le premier sandjak beg de Skoplié.

M. Elésovitch considère que l' éminent professeur M. Babinger n' a pas pris en considération certains faits qui pourraient ébranler et même réfuter cette affirmation. Tout d' abord, M. Elésovitch trouve qu' il est de première importance,

³⁵ 1681 или 1682.

³⁶ 1681 или 1682.

pour que la thèse de M. Babinger puisse être soutenue, d'expliquer la lettre d'Issa beg, le fils d'Ishak beg, adressée à la république de Raguse, et dans quelle lettre désigne l'herzeg comme son frère, et son voisin, le voivoda Petar, comme son neveu.

De même M. Elésovitch fait remarquer qu'il n'est point sans importance, pour la thèse de M. Babidger, la constatation du fait qu'à partir d'Ishak beg — et lui y compris — aucun des descendants connus de cette famille ne signale point de parenté avec Pacha Yiguite beg, et encore moins avec Turakhân beg. Il est difficile à expliquer ce silence de la postérité, — contre la coutume du temps, — et surtout le silence sur un aïeul comme Pacha Yiguite beg, dont elle n'aurait qu'à s'enorgueillir.

A la fin de son article M. Elésovitch publie quelques épitaphes trouvées sur les pierres tombales de certains membres de cette fameuse famille d'Ishak beg, qu'il a découvertes à Skoplié dans le cimetière de la mosquée d'Ishak beg et dans la cour du téqué d'Aïcha Hatun.

Avec cette publication des documents jusqu'ici inédits, M. Elésovitch a ajouté encore quelques noms nouveaux au tableaux généalogique de la famille d'Ishak beg.
